

BERMPJE PIKKEN.....

Verslag van de werkweek 1990
te Vlagtwedde, Oost-Groningen

Roeland Sullock Enzlin, Timorstraat 30*, 9715 LG Groningen

The week foray of the Dutch Mycological Society was in 1990 held in the northeastern part of the country: the east of the province of Groningen. An enumeration of interesting finds is given. Despite the dryness in total 664 taxa are recorded from 159 different 1 x 1 square kilometer grid units.

Van vrijdag 12 tot en met vrijdag 19 oktober 1990 werd de jaarlijkse binnenlandse werkweek gehouden. Deze keer werd Oost-Groningen als onderzoeksgebied gekozen. Het was vrijwel onbekend op paddestoelengebied en wat ervan bekend was had betrekking op maar enkele terreinen.

Oost-Groningen is globaal in 3 landschapstypen te verdelen: de zandgronden van Westerwolde, de veenkoloniën en het 'kleigebied' (Oldambt, Hunsingo en Fivelingo). Op sommige plaatsen komt keileem dicht aan het oppervlak. Tijdens de werkweek zijn ook diverse terreinen in Drenthe bezocht.

De werkweek werd goed bezocht, het aantal deelnemers varieerde van dag tot dag van 15 tot 27 mensen. Vanuit de Van Bommelhoeve vertrokken dagelijks tussen de twee en vijf excursies. In totaal werden zo'n 60 terreinen van diverse instanties (Groninger Landschap, Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer) verkend. Daarnaast zijn er vele weg- en kanaalbermen en een tiental kerkhoven bekeken. 's Avonds werd er volop gedetermineerd en werden drie lezingen gehouden: "paddestoelen in wegbermen", "het karteringsproject en Groningen" en "over het Westerwoldse landschap" (aan de hand van dia's).

Ondanks de schrale oostenwind, die het gebied vlak voor de werkweek teisterde, zijn er 664 taxa waargenomen uit zo'n 159 kilometerhokken behorende tot 54 uurhokken. Voor de kartering is de werkweek dan ook een succes te noemen.

Westerwolde

Het zwaartepunt van de excursies lag in het Westerwolde. Vroeger was het een sterk besloten landschap op voedselarme zandgrond met bossen, heidevelden en kleine esdorpjes, doorsneden door enkele kleine beekdalen waar zich o.a. elzenbroekbos kon ontwikkelen. In de loop der tijd is dit besloten karakter verloren gegaan door uitbreiding van de landbouw.

De grotere bossen bleken in de werkweek behoorlijk droog te zijn. De meeste soorten die er werden aangetroffen zijn vrij algemene "arme zandgrond-soorten". Het Metbroekbos, onderdeel van de Vlagtwedder Essen, leverde als bijzonderheid *Panaeolus olivaceus* op. Deze soort lijkt minder zeldzaam te zijn dan vermeld staat

in de Standaardlijst (Arnolds, 1984).

Ook het Lieftingsbroek behoort tot de Vlagtwedder Essen. Het bestaat deels uit loofbos met Hulst en deels uit broekbos (Els en Wilg). Naast de fraaie houtzwam *Phellinus igniarius*, de zich uitbreidende soorten *Fomes fomentarius* (allen op berk) en *Schizopora phellinoides* (zie ook Keizer, 1990) werden er enkele typische broekbossoorten gevonden zoals *Entoloma politum*, *Lactarius obscuratus*, *L. omphaliformis*, *L. lacunarum* en *Pholiota connissans*. Aangezien het broekbos in Nederland een bedreigd biotoop is, onder meer doordat op veel plaatsen water onttrokken wordt t.b.v. drinkwaterwinning en door waterstandsverlaging voor de landbouw, zal het niemand verbazen dat veel paddestoelen die karakteristiek zijn voor dit biotoop op de "rode lijst" staan (Arnolds, 1989). Op een schraal graslandje werd *Mycena adonis* aangetroffen.

Bij Ter Apel liggen enkele kleine bosjes die toebehoren aan het voormalig klooster van Ter Apel. Leuke vondsten waren *Agaricus semotus* en *Amanita gemmata*. Nog beter waren de Sellingerbossen met o.a. de zeldzame *Dermocybe croceocon* die in grote hoeveelheden midden op het ijsbaantje stond, zover verwijderd van bomen (Kruipwilgen waren evenmin aanwezig) dat mycorrhizavorming was uitgesloten! Deze werd opgegeven als *Dermocybe pratensis*, maar dit blijkt een synoniem te zijn van *D. croceocon* (Kuyper, 1990). Andere bijzondere vondsten waren *Clavaria argillacea*, *Conocybe cryptocystis*, *Cortinarius subbalaustinus* (die werd in meer gebieden aangetroffen), *Galerina camerina*, *Gymnopilus odini*, *G. flavus*, *Hygrophorus hypothejus* en *Paxillus atrotomentosus*.

Naast uitgebreide bossen zijn er in Westerwolde nog talloze bosrestanten te vinden, naast kleine moerassen, heidevelden, schraallandjes. Ol Tange is zo'n restant en bestaat uit niet veel meer dan een heideveldje met een berkenbroekbosje. Dit laatste leverde veel soorten op uit de genera *Lactarius*, *Russula* (o.a. *R. versicolor*) en *Cortinarius*, waaronder de (zeer) zeldzame *C. fulvescens* (tweede melding in Nederland), *C. raphanoides* en wederom *C. subbalaustinus*.

Een eindje verderop ligt een gebiedje genaamd De Bril. Het is iets groter en bestaat uit broekbos en een klein stukje hooiland. Hier werden o.a. *Cortinarius alnetorum*, *Dermocybe croceocon* en *D. uliginosa* var. *uliginosa* genoteerd.

In een bosje met wat heiderestanten vlakbij het gehucht Ter Wupping werd *Galerina subclavata* gevonden. Deze weinig bekende soort lijkt op *G. heterocystis* maar verschilt daarvan vooral door de tweesporige basidia.

In Westerwolde zijn tevens diverse recreatieterreinen aangelegd. Eén van de oudste daarvan is De Wedderbergen, eigenlijk een onderdeel van het oude landgoed De Wedderborgh. Er werden enkele soorten gevonden van schrale, humusarme milieus als *Cantharellus cibarius*, *Amanita gemmata*, *Cortinarius erythrinus* en *Gyroporus castaneus*. Ook werd hier op enkele van de vele Nevelzwammen *Volvariella surrecta*, de Parasietbeurszwam, gevonden.

In het Barlagebos bij Vlagtwedde werden we voor de tweede maal verrast door de vroege verschijning van de Denneslijmkop (*Hygrophorus hypothejus*). Ook *Dermocybe semisanguinea*, *Entoloma scabiosum* en *Mycena pelliculosa* zijn de moeite van het vermelden waard.

Veenkoloniën

Van het oorspronkelijke Drents-Groningse hoogveen is amper wat over. Alleen in het zuidoosten van Drenthe is nog een stuk bewaard gebleven: het Bargerveen. Op diverse plaatsen in dit veen werden onder toezicht oog van een opzichter paddestoelen gezocht. Geregeld werd *Clavaria argillacea* gevonden, een soort van humus- en voedselarme heidevelden die sterk achteruit gegaan is (Arnolds, 1989). Andere bijzonderheden waren *Galerina sphagnum*, *Omphalina galericolor* var. *galericolor*, de in symbiose met algen levende *Omphalina ericetorum* en -op hout langs de rand van een bosje- *Hohenbuehelia grisea*. De laatstgenoemde heeft zeer fraaie en grote, metuloïde cystiden.

De rest van het eertijds grote hoogveengebied is afgegraven, waarbij de bovenste laag werd vermengd met de onder het veen liggende zandlaag. Hierdoor ontstonden de voor de Veenkoloniën karakteristieke zwarte dalgronden. Deze worden vrijwel geheel gebruikt als landbouwgrond. Natuurterreinen waren er tot voor kort nauwelijks aanwezig. De Tichelberg is een voorbeeld van een natuurterrein. Het bestaat uit een keileembult op de grens van het veenkoloniale en Westerwoldse landschap, waarvan de bouwvoor tien jaar geleden is verwijderd zodat de leemlaag bloot kwam te liggen. Nu nog hebben de planten er moeite mee om op te komen. De paddestoelen niet. Het is goed voor bijzonderheden, zoals al ruim twaalf jaar geleden (toen de bouwvoor er nog was) tijdens een NMV-weekend bleek. Van de 64 nu gevonden soorten staan er 10 op de 'rode lijst', waaronder *Clavulinopsis helveola*, *Dermocybe croceoconia*, *Geoglossum nigrum*, *G. glutinosum*, *Gymnopilus fulgens*, *Hebeloma tomentosum*, *Hygrocybe ceracea* en een witte Hertezwam, die mogelijk *Pluteus pellitus*, de Sneeuw witte hertezwam is.

Onder andere door de recessie in de aardappelteelt worden in de Veenkoloniën steeds meer landbouwgronden uit de roulatie genomen en omgevormd tot recreatie- en natuurterreinen. Een aantal van die terreinen werd door ons bezocht en enkele bleken mycofloristisch zeer interessant. In het recreatieterrein "Emergobos" nabij Pekela werden *Russula clariana*, *Lyophyllum fumatofoetens* en *Clavulinopsis helveola* gevonden.

In de Heemtuin van Muntendam werd, na een korte inleiding over de tuin, *Ceriporia excelsa* als bijzondere soort genoteerd. Op vrijwel elke konijnkeutel prijken exemplaren van *Psilocybe coprophila*.

Vanuit de Heemtuin is het een klein eindje naar Egypteneinde, hoewel de naam anders doet vermoeden. Daar is een kleine, oude stortplaats die geheel beplant is met essen, eiken en berken. Het bleek een grote verrassing te zijn. De dikke, zeer humusrijke bovenlaag van de bodem stond vol met *Lyophyllum decastes* en *L. loricatum*. Ertussen stonden veel exemplaren van *Agaricus bitorquis* en *A. vaporarius*, en alweer *Volvariella surrecta* op *Clitocybe nebularis*. Daarnaast werden nog bijzondere soorten als *Cortinarius fusisporus*, *Phlebia livida*, *Rhodocybe gemina*, *Stropharia percevalii* gevonden en een onbekend *Lepiota*-achtig paddestoeltje. Later bleek dat dit een nieuw taxon voor Nederland is met de lange naam *Leucoagaricus melanotrichus* var. *fuligineobrunneus* (zie elders in deze Coolia). Helaas werd de uit voorgaande jaren van dit gebied bekende *Coltricia cinnamomeobadia* deze keer niet

gevonden.

In de Veenhuizerstukken, de voormalige vloeivelden van de aardappelmeel-fabriek in Stadskanaal, werd weer *Dermocybe croceoconea* gevonden.

Grofweg begint boven de lijn Groningen-Nieuwe-Schans het kleigebied. Hiertoe behoren o.a. de streken Oldambt, Hunsingo en Fivelingo. De zuidrand van het Oldambt bevat enkele stukken zand en veen. Hierop vinden we de Fraeylemaborgh en Ennemaborgh, de Baggerputten, en de gebieden "Meerland" en het "Veendiep".

Bij Slochteren ligt het landgoed Fraeylemaborgh met een fraai park in Engelse landschapsstijl. We troffen er de volgende bijzonderheden aan: *Amanita phalloides* (die niet vaak gevonden wordt in het noorden des lands), *Ganoderma lucidum*, *Russula grisea* var. *pictipes* (een variëteit met een rood aangelopen steel) en *Inocybe phaeoleuca*.

De Ennemaborgh, altijd goed voor veel soorten ook in droge tijden, leverde 110 soorten op. Op de keutels van de vrij rondlopende konikpaarden werd veelvuldig *Anellaria semiovata* aangetroffen, iets wat ook elders in begraasde natuurgebieden waargenomen wordt. Op de eiken zag men geregeld *Grifola frondosa*. Een echt zeldzame korstzwam was de op lindetakken groeiende *Peniophora rufomarginata*.

De Baggerputten liggen op de grens van het klei- en het veengebied. Vroeger is hier veen gebaggerd en zijn er diepe putten ontstaan, vandaar de naam. Het terrein bestaat uit weilanden, waarop een verschralend beheer wordt toegepast, opgaande bosjes en broekbos. Op een oude autostortplaats is een wilgenbosje ontstaan. Dit bleek diverse bijzondere soorten te bevatten, zoals *Lepista ovispora* (waar C. Bas zeer blij mee was; zie verder in deze Coolla) en *Hebeloma tomentosum*. Deze zeldzame *H. tomentosum* hoort thuis in het naar oranjebloesem ruikend *Hebeloma sacchariolens*-complex. Hij onderscheidt zich van de andere soorten uit deze groep door het bezit van een droge, viltig-schubbige hoedhuid. Elders in het gebied werden *Marasmius capillipes* (op populiereblad), *Mycena belliae* (op rietstengels), *Mycena bulbosa* (op stengels van grasachtige planten), *Agrocybe firma*, *Clavulinopsis helveola*, *Hygrocybe miniata*, en *H. ceracea* gevonden. De laatste drie soorten zijn indicatief voor schrale milieus en werden in voorgaande jaren niet daar gevonden.

Het Meerland bestaat uit hoogveenrestanten, opgaande bosjes, en weilanden waarop een verschralend beheer wordt toegepast. Dat dit laatste vruchten begint af te werpen blijkt wel uit de vondst van *Geoglossum nigratum*, *G. glutinosum*, *Hygrocybe conica* en *H. miniata*. Op een stronk werd een prachtig exemplaar van de Zalmzwam, *Rhodotus palmatus*, gevonden. Andere leuke vondsten zijn de zeer zeldzame *Conocybe kuehneriana*, *Ceriporia excelsa*, en *Psathyrella hirta*.

Bij het recreatiegebied Veendiep troffen we een stukje aan dat vergelijkbaar is met andere humusrijke rommelbosjes zoals de Baggerputten en het Egypteneinde. Dergelijke bosjes blijken vaak grote bijzonderheden te bevatten. We vonden er *Agaricus bitorquis* en *A. vaporarius*, *Lyophyllum decastes* (in grote hoeveelheden) en weer *Lepista ovispora*, en *Clitocybe nebularis* met *Volvariella surrecta* erop (voor de

derde maal).

Om de plassen van het Veendiep lagen heischrale graslandjes met honderden exemplaren van *Hygrocybe miniata*. Enkele donkere Satijnzwammen bleken te behoren tot *E. triste*, een zeer zeldzame soort. Langs de drassige kanten werd *Inocybe lacera* var. *helobia* gevonden. Deze variëteit wordt onderscheiden van var. *lacera* op grond van een kleinere lengte/breedte verhouding van de sporen, een dikkere, enigszins geel gekleurde wand van de pleurocystiden, en ook door de natte standplaats.

Het 'kleigebied'

Het kleigedeelte van het Oldambt is betrekkelijk jong en ontstaan door inpoldering van de Dollard. Het strekt zich uit tot het Bellingwolderbos. Op de iepen daar werd *Lyophyllum ulmarium* gevonden, in het bos *Pholiotina rugosa*. Het enige echt natuurlijke terrein in dit gebied is het kweldergebied van de Dollard. Hier ging een excursie naar toe in de hoop bijzondere kweldersoorten te vinden, maar helaas was er nu niets te vinden.

In de jonge Dollardpolders werden wel enkele interessante zaken aangetroffen, zoals *Clavaria daubneyae*, *Pholiotina blattaria* (op twee plaatsen), *Pholiotina appendiculata*, *Psathyrella pygmaea* en *Lyophyllum fumatofoetens*.

Eén van de grootste natuurontwikkelingsterreinen van Groningen is de Tjamme nabij Beerta. Net buiten het door Schotse Hooglanders begraasde gedeelte werd de onlangs beschreven kleine en zeldzame *Psathyrella perpusilla* aangetroffen.

Het Hunsingo en Fivelingo zijn veel ouder. Er zijn enkele fraaie borgen en heerden (grote boerderijen) aanwezig met essen- of populierenlanen en kleine parkbosjes die goed zijn voor leuke waarnemingen. Onder de populieren rond de Alberdaheerd werden grote exemplaren van *Amanita vaginata* gevonden naast *Russula clariana*, *Lactarius ichoratus* en *L. zonarius* (sensu Moser).

Vlakbij de Tjamme ligt het "rode" plaatsje Finsterwolde met een fantastisch kerkhof op paddestoelengebied. Het werd bij toeval aan het begin van de werkweek ontdekt en leverde soorten op als *Cortinarius psammocephalus*, *C. rigens*, *C. uraceus*, *Inocybe appendiculata* en *Lactarius ichoratus*. Drie van deze soorten zijn vooral bekend van het fluviaal district en nauwelijks van daarbuiten. In één van de nieuwsbrieven van de kartering werd al eens gesuggereerd dat op landgoederen (en vergelijkbare biotopen) in Noord-Nederland kleibossoorten gevonden zouden kunnen worden (Jansen en Sullock Enzlin, 1989). Gegevens daarover waren toen nauwelijks voorhanden. Als je hier de gegevens van Ekenstein en Menkemaborgh (zie hieronder) aan toevoegt lijkt die uitspraak aardig te kloppen.

De Menkemaborgh bij Uithuizen had teveel last gehad van de droge wind en leverde niet zoveel paddestoelen op als normaal. Bijzondere vondsten waren *Cortinarius rigens* en *Flammulina fenae*.

Beter gesteld was het met het landgoed Ekenstein in Appingedam. Hier werden twee *Flammulaster*-soorten gevonden, te weten *F. ferrugineus* en *F. granulatus*. Andere fraaie vondsten waren *Inocybe haemacta*, *Lactarius ichoratus*, *Thelephora antiochophala* en *Tricholoma album*.

Wegbermen

Gedurende de werkweek is er tevens een groot aantal wegbermen bekeken, soms uitgebreid, soms vluchtig onderweg naar een excursieterrein. Opvallend was dat een (onterecht) zeldzame soort als *Cortinarius erythrinus* 14 x gemeld wordt en *Marasmius oreades*, die overal zou moeten voorkomen, het maar bij 9 x houdt. Nog een voorbeeld: *Lactarius fluens*, zeldzaam in fluviaal district, is 3 x gevonden. De topper was *Amanita muscaria* met 53 meldingen.

Provinciale Waterstaat heeft enkele wegbermen onderworpen aan een stringent maaibeleid. Het bleek dat al een behoorlijk aantal schraal waren. Het resultaat is dat er een aantal soorten is gevonden die kenmerkend zijn voor schrale, voedselarme milieus zoals *Amanita gemmata*, *Camarophyllus niveus*, *Cantharellus cibarius*, *Clavulinopsis laeticolor*, *C. luteoalba*, *Hygrocybe psittacina*, *H. ceracea* en *Russula odorata*. Naast deze soorten zijn er ook enkele grote zeldzaamheden gevonden: *Cortinarius subbalaustinus* (alweer), *Entoloma lividoalbum*, *Inocybe phaeodisca* var. *geophylloides* en *Stropharia percevalii* die op houtsnippers groeide. In totaal zijn er in de wegbermen 198 taxa gevonden waarvan er 23 op de 'rode lijst' staan. Het is zeker de moeite waard om eens vaker een wegberm in te duiken.

Rest mij nog Kees Bas en Marijke Nauta te bedanken voor het doorlezen en becommentariëren van het concept, alle chauffeurs voor de soms lange ritten en niet in de laatste plaats de eigenaar en medewerkers van de Van Bommelhoeve voor de voortreffelijke verzorging.

LITERATUUR

- Arnolds, E., 1984. Standaardlijst van Nederlandse macrofungi. Coolia 26 (Supplement).
 Arnolds, E., E. Jansen, P.J. Keizer & M. Veerkamp, 1988. Standaardlijst van Nederlandse macrofungi. Supplement 1.
 Arnolds, E., 1989. A preliminary Red Data List of macrofungi in the Netherlands. Persoonia 14: 77-125.
 Jansen, E. en R. Sullock Enzlin, 1989. Paddestoelenkartering: stand van zaken mei 1989. Werkgroep Paddestoelenkartering Nederland, Nieuwsbrief no. 3.
 Keizer, P.J., 1990. The expansion of *Schizopora cameolutea* (Basidiomycetes) in Europe, in particular in the Netherlands. Persoonia 14: 171-176.
 Kuyper, Th. W., 1990. Het geslacht *Cortinarius* in Nederland - I. Subgenus *Dermocybe*. Coolia 33: 1-7.
-